

Postprint Version	1.0
Journal website	http://www.tvzdirect.nl/tvz/2012nr2.php
Pubmed link	
DOI	

This is a NIVEL certified Post Print, more info at <http://www.nivel.eu>

Hoogopgeleide verpleegkundigen nodig: Achtergrondstudies V&V 2010

ANNEKE FRANCKE, PATRIEK MISTIAEN, LUD VAN DER VELDEN, RONALD BATENBURG

Auteurs

Anneke Francke is programmaleider van het onderzoeksprogramma V&V bij het NIVEL in Utrecht en bijzonder hoogleraar Verpleging en verzorging in de laatste levensfase aan het VUmc te Amsterdam.

Patriek Mistiaen en Lud van der Velden zijn senior-onderzoekers bij het NIVEL.

Ronald Batenburg is programmaleider van het onderzoeksprogramma Beroepskrachtenplanning bij het NIVEL.

SAMENVATTING

- Het project V&V 2020 moet uitmonden in een herziening van het beroepsprofiel van verpleegkundigen en verzorgenden.
- Het NIVEL heeft twee achtergrondstudies voor dit project uitgevoerd: (1) een internationale literatuurstudie naar ontwikkelingen in de beroepsgroepen in het buitenland; (2) een nationale kennissynthese over ontwikkelingen in zorgvraag en -aanbod.
- De internationale literatuurstudie laat zien dat er in andere westerse landen een trend is om de opleidingen voor basisverpleegkundige op bachelor level (hbo-niveau) aan te bieden. Ook neemt in het buitenland het aanbod aan verpleegkundige specialisaties toe.
- De nationale kennissynthese wijst op een groeiende zorgvraag die ook complexer wordt. Aanbevelingen vanuit de bestudeerde literatuur: (1) aantrekkelijker maken van opleidingen en werk in de zorg, (2) efficiënter werken en (3) een heroriëntatie op de aard van de zorg.

We staan aan de vooravond van een explosieve groei van de zorgvraag. Ook de aard van de zorg gaat veranderen, bijvoorbeeld door technologische innovaties. Wat betekent dit voor de zorg? Hoe zal deze eruitzien in 2020 en aan wat voor soort verpleegkundigen is nu en in de nabije toekomst het meest behoefte? Met het oog op de toekomst deed het NIVEL twee achtergrondstudies voor 'V&V 2020', het mega-project van V&VN dat zal leiden tot herziening van de beroepsprofielen voor verpleegkundigen en verzorgenden.

Vragen naar de toekomst van de zorg spelen ook in andere westerse landen.

Daarom betrof de eerste achtergrondstudie een internationale literatuurstudie naar rollen en posities van beroepsbeoefenaren in de verpleging en verzorging (Mistiaen e.a., 2011). De idee daarachter was dat we voor de herziening van de beroepsprofielen voor verpleegkundigen en verzorgenden (Grotendorst, 2011), ook kunnen leren van landen waar wij qua cultuur, welvaartsniveau of professionele ontwikkelingen verwantschap mee hebben.

De tweede achtergrondstudie betreft trends in de zorgvraag en het zorgaanbod. Het is een kennissynthese van informatie uit prominente Nederlandse rapporten en bronnen. Met behulp van deze synthese kunnen de beroepsgroepen zich verder beraden op de kennis, vaardigheden en opleidingsniveaus die nodig zijn voor de 'zorg van morgen'.

STUDIE 1: INTERNATIONAAL

In de internationale literatuurstudie is allereerst gekeken hoe verplegen in de vijf geselecteerde landen (zie Kader 1) gedefinieerd wordt. Een overeenkomst tussen de definities is dat verplegen zowel gerelateerd wordt aan gezondheidsbevordering en preventie als aan zorg ter ondersteuning van de patiënt bij ziekte. Maar er zijn ook verschillen. Zo wordt de autonomie van de verpleegkundige genoemd in de internationale definitie van de International Council of Nurses & World Health Organization en in de definitie van Canada.

In de definitie van België daarentegen ligt de klemtoon op ondersteuning van het medisch handelen.

Opvallend is ook dat de buitenlandse definities gaan over 'nursing' en niet over 'caring'. Dit wijst erop dat het onderscheid tussen verpleging en verzorging in de geselecteerde landen minder wordt gemaakt dan in Nederland.

[BOX 1]

DRIE TYPEN PROFESSIONALS

In alle bestudeerde landen treffen we grosso modo drie categorieën professionals in de verpleging en verzorging aan: de 'basisverpleegkundigen', 'meer gespecialiseerde verpleegkundigen' (waaronder ook verpleegkundig specialisten) en de 'verpleeg ondersteunende professionals'.

Binnen deze categorieën bestaat er in elk land een grote diversiteit aan functiebenamingen en opleidingsroutes.

In alle geselecteerde landen (zie Kader Achtergrondstudie 1), zijn er meerdere soorten routes voor de basisopleiding tot verpleegkundige. Daarbij is er vrijwel altijd sprake van zowel basisopleidingen op bachelor niveau als 'mbo-achtige' opleidingsvarianten. Dit gaat gepaard met veel verschillen in benamingen, tussen en binnen landen.

GESPECIALISEERDE VERPLEEGKUNDIGEN

Bij deze categorie komen benamingen voor als clinical nurse specialist, nurse practitioner, specialist practitioner, nurse consultant, advanced practice nurse, specialist nurse, expert nurse, extended scope practitioner et cetera. Ondanks de diversiteit in opleidingsroutes, is er een trend om verpleegkundige specialisaties meer en meer op universitair niveau (meestal Master-niveau, soms ook PhD-niveau) te

organiseren. Een gemeenschappelijk kenmerk is dat deze gespecialiseerde verpleegkundigen in meerdere of mindere mate medische taken overnemen, zoals medicatie voorschrijven of andere voorbehouden handelingen. Verder valt op dat naast specialisaties binnen de verpleging, er in veel landen nieuwe beroepen ontstaan die naast of tussen de verpleegkunde en de geneeskunde ontstaan, zoals het beroep van physician assistant.

VERPLEEGONDERSTEUNENDE PROFESSIONALS

In het buitenland wordt 'verzorging' niet duidelijk onderscheiden van 'verpleging'. Daarmee hangt samen dat zorgprofessionals met een lager opleidingsniveau dan verpleegkundigen als 'verpleegondersteunende' beroepsbeoefenaren worden gezien. Bij deze professionals is de diversiteit aan benamingen het grootst. De National Council of State Boards of Nursing in de USA schrijft hier bijvoorbeeld over: *'there are nursing assistants, certified nurse assistants, nurse aides, nurse techs, nurse extenders, medication aides, medication assistants, and the list of titles goes on and on. It is no wonder that nurses and other members of the health care team are confused, to say nothing of the public'*.

Samenhangend met de armada aan benamingen, is geen algemeen overzicht te geven van wat de verpleegondersteunende professionals aan competenties in huis hebben. Soms worden er registratie- en opleidingseisen gesteld, soms ook niet en voor zover ze er zijn, verschillen ze tussen landen.

GEMEENSCHAPPELIJKE TENDENSEN

Ondanks alle diversiteit, zijn er 'overall' toch een paar gemeenschappelijke tendensen in de bestudeerde landen.

- Verpleegkundige basisopleidingen worden naar het bachelor-niveau getrokken, mede om het beroep aantrekkelijker te maken en om beter het hoofd te kunnen bieden aan de toenemende complexiteit van de zorg.
- Er komen meer en meer verpleegkundige specialisaties die in toenemende mate op universitair niveau worden georganiseerd.
- Overall worden medische taken overgeheveld naar de gespecialiseerde en basisverpleegkundigen en verpleegkundige taken naar niet-verpleegkundigen. • Enerzijds wordt overal ingezet op het hoger opleiden van verpleegkundigen, anderzijds bestaat overal het besef dat ook lager 'verpleegondersteunende' professionals nodig zijn voor het opvangen van de groeiende zorgvraag.

STUDIE 2: NEDERLAND

Net als in het buitenland zijn in Nederland de beroepsgroepen zich aan het beraden op de kennis, vaardigheden en opleidingsniveaus die nodig zijn voor de 'zorg van morgen'. In een tweede achtergrondstudie is daarom een kennissynthese gemaakt van informatie uit prominente Nederlandse rapporten en bronnen over trends in de zorgvraag en het zorgaanbod (zie van der Velden e.a., 2011 en Kader 2). De kennissynthese laat zien dat in Nederland de vraag naar professionele zorg zal toenemen. Belangrijkste oorzaken zijn een groei van het aantal mensen met chronische ziekten en comorbiditeit en daarnaast sociaal-culturele ontwikkelingen, zoals de toenemende verwachtingen van mondige patiënten en een afnemende beschikbaarheid van mantelzorgers. Ook de aard van de zorg zal veranderen: burgers

stellen meer eisen aan de zorg (aan behandel mogelijkheden, technologie, medicatie, maar ook aan de informatievoorziening en communicatie rond de zorg).

De zorgvraag zal dus niet alleen in volume toenemen, de nieuwe generaties ouderen zullen ook hogere eisen stellen.

Daarnaast gaat deze kennissynthese ook in op nationale ontwikkelingen in het zorgaanbod en het werkproces: zoals de toenemende taakherschikking tussen medici en verpleegkundigen in Nederland, de inzet van arbeidsbesparende technologie en de opkomst van lokale samenwerkingsverbanden 'in de buurt' van de zorgvrager.

[Box 2]

AANBEVELINGEN VOOR NL

Uit de bestudeerde nationale advies- en onderzoeksrapporten zijn aanbevelingen gedestilleerd die van belang zijn voor de aanstaande herziening van de beroepsprofielen van verpleegkundigen en verzorgenden.

Een eerste categorie aanbevelingen gaat over het *aantrekkelijker maken van opleidingen en werk*. Daarvoor is een goede aansluiting belangrijk tussen het beroep waarvoor men is opgeleid en de functies in de praktijk. Daarnaast zijn goede loopbaanmogelijkheden essentieel: bijvoorbeeld door mogelijkheden te bieden voor verticale en horizontale functiedifferentiatie. Bij de opleidingen moet expliciete aandacht uitgaan naar het populairder maken van werken in de zorg voor ouderen. Goede lesmaterialen en deskundige en enthousiaste rolmodellen binnen de opleidingen en op stageplaatsen zijn daarbij belangrijk. Ook wordt aanbevolen om te blijven investeren in vervolgo opleidingen en bijen nascholing. Verder wordt het belang van meer professionele verantwoordelijkheid genoemd; ook dat is belangrijk voor de aantrekkelijkheid van het beroep.

Binnen de categorie *efficiënter werken* valt de aanbeveling om vaker gebruik te maken van technologische innovaties, zoals domotica, e-health en zorg op afstand. Uit onderzoek is bekend dat verpleegkundigen en verzorgenden openstaan voor nieuwe technologie, mits die in hun perceptie bijdraagt aan de kwaliteit van zorg (De Veer e.a., 2009).

Meer aandacht voor efficiëntie sluit ook aan bij de trend om integrale zorg en samenwerking tussen professionals in de buurt van de zorgvrager te stimuleren. In verband met de *heroriëntatie op de aard van de zorg* wordt aanbevolen om meer aandacht te hebben voor preventie van problemen en bevorderen van zelfmanagement van chronisch zieken.

Deze aspecten krijgen tot nu toe nog weinig aandacht in de verpleging en verzorging in Nederland, vanuit de traditionele sterke gerichtheid op het overnemen van zorgtaken van de patiënt.

Deze heroriëntatie doet een groter beroep op de agogische, communicatieve en samenwerkingsvaardigheden van de toekomstige verpleegkundige en verzorgende.

CONCLUSIE

Uit de internationale literatuurstudie en de synthese van de Nederlandse adviezen onderzoeksrapporten komt een beeld naar voren van een toenemende behoefte aan hoog opgeleide verpleegkundigen die taken van artsen kunnen overnemen, technologische innovaties toepassen en veel verstand hebben van preventie en

zelfmanagementondersteuning. Daarnaast blijven ook verzorgenden broodnodig voor bijvoorbeeld de ADL-ondersteuning van de toekomstige zorgvragers.

REFERENTIES

- Grotendorst A (2011). Op weg naar een nieuw beroepsprofiel. TvZ Tijdschrift voor verpleegkundigen 121, nr.5, 12-17.
- Mistiaen P, Kroezen M, Triemstra M, Francke, A.L. (2011). Verpleegkundigen en verzorgenden in internationaal perspectief. Een literatuurstudie naar rollen en posities van beroepsbeoefenaren in de verpleging en verzorging. NIVEL, Utrecht (www.nivel.nl).
- National Council of State Boards of Nursing (2005). Working with Others: A Position Paper.
- Veer, A.J.E., Francke, A.L. (2009). Technologie moet kwaliteit van zorg dienen. TvZ Tijdschrift voor verpleegkundigen, 119, 10, 34-36
- Velden, L.F.J. van der, Francke, A.L., Batenburg, R.S. (2011). Vraag- en aanbodontwikkelingen in de verpleging en verzorging in Nederland.
- Een kennissynthese van bestaande literatuur en gegevensbronnen. NIVEL, Utrecht (www.nivel.nl).

BOX

ACHTERGRONDSTUDIE 1

Verpleegkundigen en verzorgenden in internationaal perspectief. Een literatuurstudie naar rollen en posities van beroepsbeoefenaren in de verpleging en verzorging (Mistiaen e.a., 2011).

Doel: inzicht krijgen in ontwikkelingen in de verpleging en verzorging in landen die qua cultuur en welvaartsniveau vergelijkbaar zijn met Nederland *en/of* waarvan bekend is dat zij voorop lopen als het gaat om de professionalisering van zorgprofessionals.

Methoden: In overleg met V&VN is een selectie gemaakt van te onderzoeken landen: België, Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten en Canada.

Over deze landen is relevante literatuur gezocht in internationale literatuurdatabases (PUBMED en CINAHL) en via websites van beleidsorganen en beroepsorganisaties in die landen. De zoekacties in de literatuurdatabases leverden 157 relevante documenten op. De zoekacties op de websites resulteerden in 491 relevante documenten. Daarnaast leverde de begeleidingscommissie nog 22 documenten aan. Dit leidde tot een totaal van 670 documenten waaruit is geput voor het rapport over de achtergrondstudie.

ACHTERGRONDSTUDIE 2

Vraag- en aanbodontwikkelingen in de verpleging en verzorging in Nederland.

Een kennissynthese van bestaande literatuur en gegevensbronnen (van der Velden e.a., 2011)

Doel: inzicht geven in de ontwikkeling van de zorgvraag en het zorgaanbod in de komende jaren en de consequenties daarvan voor de beroepsuitoefening van verpleegkundig specialisten, verpleegkundigen, verzorgenden en helpenden in Nederland.

Methoden: bestudering van een dertigtal prominente onderzoeks- en adviespublicaties over ontwikkelingen in de zorgvraag, het zorgaanbod en/of het werkproces in de zorg in Nederland (o.a. van het Capaciteitsorgaan, Prismant, RVZ, SCP, Zorginnovatieplatform). De rapporten zijn geselecteerd in overleg met de begeleidingscommissie (met stakeholders uit de werelden van zorg, zorgonderwijs en zorgonderzoek). Daarnaast zijn bestaande gegevens van vooral het Centraal Bureau voor de Statistiek en AZWinfo gebruikt en bewerkt (<http://statline.cbs.nl> en <http://www.azwinfo.nl>) om de trends in de vraag naar en aanbod van verpleging en verzorging te beschrijven.